

Suvremene tehnologije i djeca

Autor Administrator

...Prema Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji (WHO) djeca do dvije godine starosti ne bi uopće trebala provoditi vrijeme za ekranom, odnosno za njih Screen Time ne bi trebao postojati. Kasnije se preporuča ograničiti vrijeme provedeno pred ekranima na najviše dva sata dnevno. Āak i kada mala djeca ne koriste aktivno neki uređaj, ali on je u njihovoj blizini, možemo računati da provode vrijeme pred ekranima...Zato: Ograničite djeci vrijeme pred malim ekranima! - poručuju u članku u LN ugledne stručnjakinje iz Poliklinike za zaštitu djece grada Zagreba.

Ograničite djeci vrijeme pred malim ekranima!

Prof.dr.sc. GORDANA BULJAN FLANDER i MIA ROJE, mag.psych.
Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba;
LIJEČNIŠKE NOVINE 158 04 / 2017 85

Djeca koja puno vremena provode pred ekranima imaju veći rizik od pretilosti

Suvremeno društvo postalo je nezamislivo bez malih ekrana – mobitela, računala, televizora, tableta i brojnih drugih uređaja. Koristimo ih za zabavu, edukaciju, komunikaciju, rezervaciju karata, putovanja, obavljanje poslovnih obveza i u brojne druge svrhe. Djeca i mladi uče iz ponašanja koja vide te su i oni sve više orijentirani na život s druge strane ekrana. Brojna istraživanja u posljednjih pedesetak godina nastoje otkriti kakav utjecaj suvremene tehnologije imaju na ljude, no tek u posljednjih desetak godina raste znanstveni interes za najmlađu djecu u ovom kontekstu. Dostupna istraživanja uglavnom su se bavila djecom i njihovim navikama gledanja televizijskog programa, međutim danas postoji još barem desetak vrsta ekrana kojima su djeca potencijalno izložena. Suvremeni istraživači osmislili su stoga pojam Screen Time (ST), koji se odnosi na vrijeme provedeno pred bilo kojim ekranom, bio to televizor, mobitel ili neki uređaj još relativno nepoznat široj populaciji.

Prema Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji (WHO) djeca do dvije godine starosti ne bi uopće trebala provoditi vrijeme za ekranom, odnosno za njih bi Screen Time ne bi trebao postojati. Kasnije se preporuča ograničiti vrijeme provedeno pred ekranima na najviše dva sata dnevno. Āak i kada mala djeca ne koriste aktivno neki uređaj, ali on je u njihovoj blizini, možemo računati da provode vrijeme pred ekranima. Njihova pažnja gotovo sigurno odluta prema zanimljivim slikama i zvukovima televizora, računala ili nekoga sličnog uređaja. Svjetska zdravstvena organizacija zato govori i o pojmu zasićenosti ekranima, a odnosi se na ukupni broj aktivnih ekrana u kućanstvu u

kojem se odgaja malo dijete. Savjetuju da zasiæenost bude što manja. Navedene smjernice WHO objašnjava mnogobrojnim istraŕivanjima koja ispituju povezanost Screen Time-a i djeèjeg razvoja, èije æemo rezultate ukratko predstaviti.

Tjelesni razvoj

Djeca koja puno vremena provode pred malim ekranima imaju veæi rizik od pretilosti zbog toga što ih prekomjerni Screen Time ogranièava u kretanju. Svakim dodatnim satom koje dijete provede ispred ekrana njegov rizik od pretilosti raste za 1%. Riziku od pretilosti izloŕenija su djeca koja gledaju TV više od 1,5 sat na dan, koja imaju TV u sobi, kojima roditelji ne postavljaju pravila vezana uz gledanje televizora, te ona djeca koja kod kuæe imaju više od dva TV-a. Djeca koja više vremena provode pred ekranom èesto posegnu za grickalicama, èime unose veæe kolièine masti i šæera u organizam.

Znanstvenici su konzumiranje grickalica pripisali nezdravoj navici grickanja tijekom gledanja filmova, što èesto rade i roditelji te djece. Djeca koja su èesto pred ekranima, obièno imaju problema sa spavanjem i sa samom duŕinom spavanja. 18% predškolske djece koja gleda u ekran prosjeèno 75 minuta dnevno ima barem jedan problem sa spavanjem. Takvi su problemi izraŕeniji ukoliko dijete koristi medije prije spavanja jer podraŕaji koji su uzbudljivog sadrŕaja, jarkih i razbuðujuæih boja, produljuju vrijeme potrebno za usnivanje. Uz to, oni odgaðaju stupanje prve REM faze. Ako dijete ima TV ili neku igraæu konzolu u vlastitoj sobi, vjerojatnije je da æe imati teškoæe sa spavanjem.

Socioemocionalni razvoj

Djeci je potrebno društvo. Veæ od druge godine ŕivota preferiraju se igrati u blizini druge djece iako neæe nuŕno komunicirati s njima. Istraŕivanja pokazuju da djeca koja provode više vremena pred ekranima imaju manji interes za drugu djecu. Ona im nisu jednako zanimljiva i pobuðujuæa kao sadrŕaji suvremene tehnologije. Za djeèji emocionalni razvoj od velike je vaŕnosti sadrŕaj kojem su izloŕena putem medija. Dobna granica navedena na crtanim filmovima ili igricama postoji s razlogom. Èak i sadrŕaji koji se odraslina ne èine neprilagoðeni djeci, mogu to biti. Djeca uèe obrasce ponašanja iz sadrŕaja kojima su izloŕena.

Najviše je istraŕivana povezanost gledanja nasilnih filmova i igranja nasilnih igrica s djeèjim ponašanjem. Rezultati jasno pokazuju da se djeca izloŕena nasilnim sadrŕajima ponašaju više nasilno od djece koja nisu izloŕena takvim sadrŕajima. Ova povezanost posebno je oèita kada su nasilni likovi prikazani kao junaci u koje se vrijedi ugledati. Djeca predškolske dobi osobito su osjetljiva na oglase i reklame. Nemaju razvijeno kritièko mišljenje pa im svi proizvodi koji se reklamiraju izgledaju jako poŕeljno. S obzirom na to da nemaju razvijenu emocionalnu samokontrolu, djeca predškolske dobi mogu ozbiljno patiti i na razne neadekvatne naèine

pokušavati dobiti reklamirane proizvode.

Kognitivni razvoj

Istraživanja u kojima se koristi fMR pokazala su se da se prilikom gledanja montiranog video sadržaja aktivira više kortikalnih područja, uključujući prefrontalni korteks koji je nerazvijen u male djece. Dojenčad i djeca u ranom djetinjstvu nemaju dovoljno neuroloških kapaciteta kako bi uspjela obraditi i razumjeti uređene video sadržaje. Važno je napomenuti da djeca predškolske dobi nisu u mogućnosti razumjeti simboličku prirodu montiranih sadržaja pa postoji opasnost od doslovnog shvaćanja metaforičkih prikaza. Tako zbog kognitivne nezrelosti dijete može pomisliti da je primjerice u redu udariti nekoga po glavi i da mu se neće dogoditi, ako je to vidjelo na crtanom filmu. Istraživanja pokazuju da djeca koja prije navršene prve godine života imaju Screen Time od dva sata dnevno ili više, imaju veći rizik za nepravilnosti u jezičnom razvoju u odnosu na djecu koja nisu toliko koristila male ekrane.

Osim toga u području komunikacije, djeca koja koriste male ekrane prije druge godine života imaju značajno više poremećaja pažnje od ostale djece. Iako su prve dvije godine života najosjetljivije na efekte Screen Time-a, rizici se nastavljaju i nakon drugog rođendana. Istraživači nisu suglasni oko toga trebaju li se djeca predškolske dobi uopće izlagati malim ekranima, no nalazi su jasni za djecu predškolske dobi čiji je Screen Time više od četiri sata dnevno. Ona, čak i po ukidanju Screen Time-a, imaju problema s učenjem čitanja i općenito niži verbalni faktor inteligencije u prva dva razreda osnovne škole u odnosu na drugu djecu. Efekti se mogu pratiti i do razdoblja adolescencije, kada je veća prevalencija poremećaja pažnje u adolescenata koji su koristili male ekrane više sati dnevno u predškolskoj dobi.

Zašto roditelji izlažu djecu predškolske dobi ekranima?

Roditelji su skloni podcijeniti potencijalne opasnosti vremena koje njihova djeca provode pred ekranima i imaju želju udovoljiti im. Također je moguće da se neki programi i igrice reklamiraju pod parolom edukativnih sadržaja pa roditelji žele potaknuti dječji razvoj. Međutim, istraživanja pokazuju da je djeci do druge godine sasvim svejedno gledaju li crtani film koji ima radnju ili su scene složene bez smislenog redoslijeda. Ne razumiju pravila i ne mogu sudjelovati u iole složenijoj igri. Iz toga jasno možemo zaključiti da ne izvlače pouku iz sadržaja koji gledaju. Tek krajem treće godine djeca mogu oponašati neke složenije sadržaje s video- zapisa, a uživo mogu oponašati puno ranije.

Kroz cijelu predškolsku dob kvaliteta učenja veća je uživo, i to s roditeljima ili nekom bliskom osobom, nego putem snimljenih materijala. Konačno, kvalitativna istraživanja,

u kojima su provođeni dubinski intervjui s roditeljima, pokazuju da je roditeljima ponekad potreban odmor koji si osiguraju tako da djetetu daju crtani film ili igricu, bez obzira na moguće i tetne posljedice. Neki roditelji i sami puno vremena provode pred ekranima i na taj naèin pružaju primjer svojoj djeci. Istraživanja pokazuju da je roditeljska uloga najvažnija u predviđanju kolièine Screen Time-a djece predškolske dobi. Važno je i kako roditelji donose pravila vezana uz male ekrane, koliko komuniciraju s djecom i koliko im nude alternativnih aktivnosti.

Važno je razumjeti roditeljsku poziciju i pozitivnu namjeru koju imaju kad omoguæuju maloj djeci korištenje suvremene tehnologije. Isto tako važno je informirati roditelje o svim potencijalnim rizicima iz pozicije struke. Jedna od glavnih kritika vezanih uz Screen Time je da djeca zbog njega zanemaruju ostale aktivnosti koje su im važne za razvoj, kao što su fizièka igra i uèenje. Fizièka je igra nerijetko zamijenjena raèunalnim igrama, a psihijatrijska literatura se u sve veæoj mjeri bavi ovisnošæu upravo o raèunalnim igrama. DSM-V identificira poremeæaj online igranja igara kao stanje koje zahtijeva veæi broj klinièkih istraživanja i iskustava, kako bi se donijela odluka o njegovom uvrštavanju u službenu klasifikaciju poremeæaja. U predškolskoj dobi veæ je moguæe vidjeti neke obrasce ponašanja koji mogu upuæivati na kasniji razvoj poremeæaja.

Prema inozemnim istraživanjima, èak 61% djece do svoje druge godine života provodi vrijeme pred ekranom, dok njih 43% svaki dan gleda TV. Prosjeèno dijete u dobi od tri do pet godina gleda TV ili igra igrice oko dva sata dnevno. Do polaska u školu 75% djece gleda televizijske emisije barem sat vremena dnevno, a više od treæine djece gleda DVD-ove svake veèeri. U Hrvatskoj i regiji još uvijek nije provedeno istraživanje koje bi na sustavni naèin ispitalo izloženost djece predškolske dobi malim ekranima. Poliklinika za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba u suradnji s Hrabrim Telefonom u svibnju 2016. godine pokrenula je istraživaèki projekt koji se bavi ovom problematikom na nacionalnoj razini. Cilj projekta je ispitati navike korištenja suvremenih tehnologija djece predškolske dobi i njihovu povezanost s razvojem djece, a provodi se u vrtiæima diljem Hrvatske. Rezultate namjeravamo koristiti u znanstvene, ali i praktiène svrhe – za podizanje javne svijesti, edukaciju struènjaka i roditelja.

U tom procesu uloga lijeènika može biti od velike važnosti. Lijeènici su nerijetko prvi struènjaci kojima roditelji dovode bebe, koji mogu primijetiti razne znakove neadekvatnog roditeljskog postupanja te u skladu s njima reagirati. Isto tako, lijeènici mogu ispitati roditelje o navikama, planovima te im sa struèno-medicinske strane ponuditi relevantne informacije.